

A 9833-2

CSEPREG

1621-1996

EVANGÉLIKUS SAJTÓOSZTÁLY
BUDAPEST, 1996

Felelős szerkesztő és kiadó:
Tóth-Szöllős Mihály

A borítólapon az ünnepi istentisztelet gyülekezete

ISBN 963 7470 29 8

Hóka és Fia Kiadó és Nyomda Kft.

2014/2015

CSEPREG

1621-1996

EVANGÉLIKUS SAJTÓOSZTÁLY
BUDAPEST, 1996

A MAGYARORSZÁGI EVANGÉLIKUS EGYHÁZ

1996, január 16-án, szombaton de. 11 órakor
a csepregi Szent Miklós római katolikus templomban
ökumenikus istentiszteletet tart
az evangélikus Csepreg-dúlásakor,
375 évvel ezelőtt elhunytak emlékére.

AZ ÜNNEPI ISTENTISZTELETRE TISZTELETTEL MEGHÍVJUK

A MAGYARORSZÁGI EVANGÉLIKUS
EGYHÁZ ELNÖKSÉGE

Az istentiszteleten szolgáltnak:

Mons. Angelo Acerbi érsek, apostoli nuncius

Dr. Seregély Iván egri érsek, a Magyar Püspöki Kar elnöke

Dr. Pápai Lajos győri megyés püspök

D. Dr. Harmati Béla evangélikus püspök, a Magyarországi
Ökumenikus Tanács elnöke

D. Szabik Imre az Északi Evangélikus Egyházkerület püspöke

Köszöntőt mond: Molnár Sándor, polgármester

Közreműködik: Csepreg város Vegyeskar Egyesülete és Fúvós
zenekara

CSEPREG VÁROS ÖNKORMÁNYZATA ÉS
A CSEPREGI MŰVELŐDÉSI HÁZ ÉS KÖNYVTÁR

TISZTELETTEL MEGHÍVJA ÖNT

AZ EMLÉKNAP DÉLUTÁNI RENDEZVÉNYEIRE
A MŰVELŐDÉSI HÁZ ÉS KÖNYVTÁRBA.

PROGRAM:

14³⁰ KOSZORÚZÁS A MŰVELŐDÉSI HÁZNÁL

KIÁLLÍTÁS A KÖNYVTÁRBAN

Az *evangélikus* Csepreg értékei

A megnyitón az Irodalmi Kör tagjai közreműködnek

15⁰⁰ TÖRTÉNELMÜNK ÉVSZÁZADAI

– Mi történt 375 éve Csepregen

Előadó: Keveházi László *evangélikus* lelkész,
történész

– "Cuius regio, eius religio"

Előadó: Dr. Polgár Marianna, a BDTF tanára

– Korabeli zene

Rajnai Gábor és Sárosi Orsolya

ÖKUMENIKUS IGEHIRDETÉS ÉS ISTENTISZTELET
CSEPREG 1996. január 6-án, 11 óra

- Bevezető ének:** *Dicsőség mennyben az Istennek,*
közös gyülekezeti ének
- Atya, Fiú, Szentlélek nevében.** **Dr. Seregély István**
egri érsek
- Ima:** Krisztus imádat tartalommal **Dr. Seregély István**
egri érsek
- Kórus:** Frank: Panis Angelicus
- Köszöntés:** **Dr. Pápay Lajos** r. katolikus püspök
- Ének:** *Győzhetetlen én köszálam,* közös gyülekezeti ének
- Igehírdetés:** A kiengesztelődés, megbékélés jegyében **D. Szebik Imre**
II. Kor. 5,18 - 21 evangélikus püspök
- Kórus:** Mozart: Lacrymosa
- Ima:** A bűnbánat hangja **Jankovits Béla**
evangélikus esperes
- Ének:** *Jézus világ megváltója*
- Igehírdetés:** Krisztusi alapra építünk **Dr. Pápai Lajos**
Mt. 7, 24 - 27 r. katolikus püspök
- Kórus:** Bruckner: Locus iste
- Előadás:** Katolikus-evangélikus dialógus napjainkban **Dr. Harmati Béla**
evangélikus püspök
- Ima:** Oratio ökumenica **Angelo Acerbi érsek,**
apostoli nuncius és a szolgáló püspökök
- Ének:** *A keresztfához megyek*
- Köszöntések:** **Dr. Márkus Mihály** református püspök
Molnár Sándor helyi polgármester
- MIATYÁNK** (közösen) vezeti: **Dr. Pápai Lajos**
r. katolikus püspök
- Két püspök áldása (ároni és apostoli áldás)**
- Befejező ének: HIMNUSZ**

**Az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében. Ámen.
Az Úr legyen veletek! És a te lelkeddel!
Megholtakra emlékezve, bűneink bocsánatát kérve,
könyörögjünk testvérek!**

Jézus Krisztus az élő Isten Fia, aki eljöttél erre a világra, hogy benned nyerjen áldást a föld minden nemzedéke, karácsonyi angyalok énekével, betlehemi pásztorok hitével és a napkeleti bölcsek állhatatosságával imádunk Téged.

Amint a régi emberek áldozati ajándékkal, a napkeleti bölcsek arany, tömjén, mirhával jöttek hozzád, mi ma az engesztelés lelkületével állunk színed előtt.

Te vagy számunkra az engesztelés példaképe. Te ártatlanul, igazságtalanul és önként életedet adtad megváltásunkra. Te elvárod tőlünk, tanítványaidtól, hogy kövessünk téged és társaid legyünk a magunk és embertársaink üdvösségének munkálásában. Úgy, mint apostolod mondta, hogy kiegyesítsük magunkban, ami még hiányzik Krisztus keresztyéből az Ő népe javára.

Fogadd el a mai megemlékezés imáit, áldozatát, hajdani áldozatá lett, előttünk élők üdvösségére és hajdani bűnök bocsánatára. Tudjuk, hogy nem a mi imánk és áldozatunk nyújt elégtételt és hoz szabadulást, de ezzel mutatjuk meg, a magunk kérésének őszinteségét, bánatunk és jóvátevő szándékunk igazságát.

Urunk és Istenünk, Te Szentlelkedet adtad Egyházadnak, hogy bennünk a jóakaratot és annak beteljesülését munkálja, ma sem a magunk igyekezetében, de Szentlelked erejében bízva mondjuk el emlékező, engesztelő testvéri egységet építő imánkat és hozzuk eléd engesztelő jószándékainkat.

Legyen dicsőség és dicséret; áldás, tisztelet és magasztalás az idő és örökkévalóság Urának, Krisztus Istenünknek, aki az Atyával és a Szentlélekkel él és urakodik mindörökkön örökké.

Ámen

II Kor. 5, 17–21.

Köszönő szavunk az első az ősi templomban. Köszönjük Istennek, hogy megengedte, hogy e templom falai között ünnepelhetünk együtt. Itt, ahol 375 éve véres öldöklés folyt. Köszönjük katolikus testvéreinknek, hogy befogadtak, és együtt imádkozhatunk vízkereszt ünnepén. Hiszem s vallom: Isten dicsőségét szolgálja e mai ünnep.

Három kérdésre várunk ma választ:

1.) Miért jöttünk ma Csepregen istentiszteletre? – Emlékezni.

1621. január 6-án császári csapatok érkeztek a városba. Az akkor 4200 lakosú város megrettent. Öldöklő mézárulás kezdődött. Az indok: a város főura, az evangélikus Nádasdy a császári udvarnál kegyvesztetté vált, mert Bethlen Gábor oldalára állt, aki a független Magyarországért harcolt.

II. Ferdinánd osztrák császár az olasz származású Collalto tábornokot küldte seregei élén Csepregre. Csepreg a 17. század elején evangélikus egyházunk egyik szellemi fellegvára volt. Gimnázium és lelkészképző szeminárium működött a városban, ahonnan a keresztény hit igazsága és a keresztény erkölcs tisztasága áradt szerte gyülekezeteinkbe.

Méltán írta a krónikás:

„Ki atyját, ki anyját, urát és leányát
Szörnyű jajgatással sítatja magzatját
Ki az jó szomszédját, ki jó házastársát
Könnye hullatással sítatja barátját.”

Mi senkit nem vádolunk. A múlt kegyetlenségeiért nem a jelen nemzedék a felelős. Együtt imádkozunk és emlékezünk az elhunyt testvérekért, az ártatlan áldozatokért.

Tartozunk eleinknek a tisztelgő emlékezéssel. Tartozunk őseinknek az értük való imádsággal. Tartozunk a múlt megismerésével és megismertetésével. Tartozunk a múlt megértésével és lezárásával. Hiszen nem a ma élők nemzedékéhez tartoznak a véres események okozói, s áldozatok is a múlt keserves emlékeit gyarapítják.

Miért jöttünk? Emlékezni és imádkozni – elhunyt testvéreinkre, ártatlan áldozatokra.

2.) Mit kell tennünk? – Mint mindig, az evangéliumot hirdetni.

Isten megbékélt velünk. Az ember Teremtője ellen lázadt, elvesztítve azt a bizalmi viszonyt, amelyre az Alkotó őt teremtette. Vétkei nőttek. Isten a feszült s megromlott állapot megváltoztatását Krisztusban végezte el. Aki bűnt nem ismert, bűnné tette értünk. A golgotai kereszt hirdeti azóta is Isten örök szándékát az emberiséggel, velünk is.

A megbékélés kiengesztelődés is. Versöhnung, Reconciliation. E szavak mindig kettős jelentéstartalommal szólnak. Istennel, az Atyával és egymással. Non posse non peccare. Nem tudunk nem vétkezni. De lehet megbocsátani és kiengesztelődni. Ha Isten megbékélt velünk, mi sem tehetünk mást, katolikusak és protestánsok, hívők és nem hívők, mind kiengesztelődést és a megbékélést keressük.

A 20. század magyar társadalmában egymásnak feszülő társadalmi rétegek világában nincs más út a jövő építésére, mint a kiengesztelődés. Engedje Isten, hogy a múlt lezárása modell értékű legyen. Ne azt keressük, ami elválaszt, hanem ami összeköt. Ne a részérdek, hanem a társadalom egészének ügye álljon szemünk előtt.

3.) Mi a célunk? – Krisztushoz tartozásunk együttes megvallása.

Ökumenikus istentiszteleten vagyunk együtt. – Római katolikus, református, evangélikus egyházak főpásztorai és hívei. Együtt elmélkedünk és imádkozunk Krisztus fősége alatt. Mindnyájan Hozzá tartozunk.

Krisztust szeretnénk követni, világosságának fényében járni, mint a napkeleti bölcsek. Jézusnál mindenkinek helye van, mert Ő mindnyájunkat hív. Egyszerű pásztorokat és tudós bölcseket.

Egy régi folyamat tört meg a 20. század egyháztörténetében. Eddig egymástól távalodtunk, közben Krisztustól is. Most egymáshoz közeledünk. A kör kerületéről elindulva minél közelebb jutunk a középponthoz, annál közelebb érkezőnk egymáshoz is.

Ez a mai nap a keresztény egymásratalálás és összetartozás kifejezése is.

– Hogy mindnyájan egyek legyünk – ut unum omnia sint – a mi Urunk, Jézus Krisztus, hogy elhiggye a világ, Ő valóban Istentől küldött Megváltó. Hiszen nekünk mindnyájunknak a Megváltóra van legnagyobb szükségünk.

Krisztusra, az Alapra építünk

Mt. 7, 24–27 alapján

Kedves Testvérek!

Mai ökumenikus istentiszteletünkön Szebik püspök úr felidézte a 375 évvel ezelőtti eseményeket és kifejezte reménységét a jövőt illetően. Én erről a közös reménységről és felelősségről szeretnék szólni, hiszen jószándékú keresők sokasága fordul felénk előlegezett bizalommal és kéri a macedóniai emberrel: „Jöjj ... és segíts rajtunk!” (ApCsel. 16,9).

Egy érettségi előtt álló fiú mondta nekem egyszer: „Van egy barátom, szívesen elhoznám az atyához. Eddig „csak úgy volt”. Most egyszerre foglalkoztatni kezdték a kérdések: „Miért élünk? Van-e célunk? stb.” Aztán hozzátette: „Azért abban sem vagyok egészen biztos, hogy az én személyes hitem valódi-e, vagy csak megszokás.” Egy fiatal mérnök keresett meg: „Szeretnék megkeresztelkedni. Valójában a szeretet problémája foglalkoztat. Már párszor megpróbáltam, de valahogy mindig abbamaradt. Most még egyszer megpróbálok” És mindnyájan tapasztaljuk: sok ilyen kereső van. És helyzetük nem könnyű. Ahogy Áprily Lajos írja a „Messiás nélkül” c. versében:

„Most ős-idő van, átok, háború
itt az ótestamentum szele fű.

De lelkünkben nem ég prófétajel.

Elpusztulunk. És Krisztus nem jön el.”

Minket mindez a lényegre figyelmeztet. Ahogy Szent Péter levelében felszólít: „Mindig álljatok készen arra, hogy megfeleljetek mindenkinek, aki reménységekről kérdőre von titeket.” (I Pét 3, 15).

Paul Evdokimov, a neves orthodox világi teológus mondta: „Az összes vallás út, ahol az ember keresi Istent. Ilyen út sok van. A keresztény kinyilatkoztatás egyetlen, mert itt Isten az, aki megtalál-

ja az embert.” (Les âges de la vie spirituelle, D.D.B. 1964. p. 78.). Karácsony ünnepén boldogan emlékezünk erre a nagy csodára: az Isten Fia emberré lett. Ugyanakkor sokak lelkében ott él a szorongó kérdés is: vajon igaz-e mindez?

Jean Guilton francia akadémikus, filozófus mondja el, hogy egy nem hívő professzortársa a Sorbonne-on mondta neki némi humorral: én mindent el tudnék fogadni az önök Credo-jából, kivéve azt a kis megjegyzést: „Pontius Pilátus alatt”. (Jean Guilton: Un siècle – une vie. R. Laffont Paris, 1988. 209. lap). S ez alatt pontosan azt értette: amit önök hisznek, az szép, nemes, én is el tudnám fogadni – csak éppen nem történt meg. Szép álmom.

Az ősegyház viszont pontosan azért szerepeltette tudatosan az Újszövetség könyveiben Pilátust, Heródest, Augustust, Tiberiust, főpapokat és negyedes fejedelmeket, stb., hogy megvallják: „Nem ravaszul kieszelt mesék nyomán adtuk nektek hírül Urunk Jézus Krisztus csodálatos erejét, hanem mint megdicsőülésének szemtanúi.” (2 Pét 1,16.)

Tudatosan hirdették, hogy Jézus Krisztus nem vész el a történelem kódében, a „Hol volt, hol nem volt” szintjén, hiszen maga az őskeresztény igehirdetés formája is „tényközlő tanúságtétel”.

Erről prédikált Péter az első pünkösdkor: „Tudja meg tehát Izrael egész háza teljes bizonyossággal, hogy Isten Urrá és Messiássá tette azt a Jézust, akit ti keresztre feszítettetek” és „... ennek mi mindannyian tanúi vagyunk.” (ApCsel. 2,36.33)

Ezt hirdette Pál Krisztusban, s erre emlékeztette őket később első levelében: „Elsősorban azt hagytam rátok, amit magam is kaptam: Krisztus meghalt bűneinkért, amint az Írás is mondja. Eltemették és harmadnapon föltámadt. Ez is az Írás szerint. Megjelent Péternek, aztán a tizenkettőnek. [...] Mindnyájuk után pedig, mint elvetéltnek, nekem is megjelent.” (I Kor 15, 3–8).

Vagyis tény: az Úr Jézus Krisztus valóban élt, tanított, másként hirdette az Írásokat, mint ahogy várták tőle, keresztre feszítették. De tanítványai ezután sem hagyták el, azt hirdették róla, hogy él. Ennyit a nem hívő is elfogadhat. A pogány római helytartó, Festus

is ennyit látott meg kívülről a kereszténységből, mikor Agrippa királynak a fogoly Pálról beszélt. Szerinte a zsidóknak voltak vele tanbeli nehézségeik, „meg valami meghalt Jézust illetően, akiről Pál azt erősítette, hogy él...” (ApCsel. 25,19).

De a jószándékú, nyitott kereső tovább is léphet. Úgy gondolom, elmondhatja a hívő zsidó teológussal, Martin Buberrel: „A (Jézus-hoz való) testvériesen nyitott kapcsolatom egyre erősebb és világosabb lett. Ma erősebben és világosabban látom őt, mint valaha. Ma jobban, mint valaha, meg vagyok győződve arról, hogy Izrael hitének történetében nagy hely illeti meg Őt, és ezt a helyet nem lehet a szokásos kategóriákkal megfogalmazni.” (Idézve: Kereszty Rókus: Jézus Krisztus. Sz.I.T. 1995. 108. lap).

Valóban, Rá áll igazán Sik Sándor szép vesszora: „Az nem a nagyobb, az nem a más, az a kinyilatkoztatás.”

Mégis, a föltámadás ténye és misztériuma kellett az apostoloknak is ahhoz, hogy annak fényében értelmezve az Írásokat, ki tudják mondani Tamás apostollal: „Én Uram, én Istenem!” (Jn 20,28).

És itt kezdődik a keresztény hit. Mikor az Úr Jézus kérdésére: Hát te kinek tartasz engem, hittel válaszoljuk a Szentlélek erejében: „Te vagy a Messiás, az élő Isten Fia!” (Mt 16,17). S akkor minden megváltozik. Akkor sziklára építünk, amit semmiféle ár el nem moshat.

És ez a kereszténység örök újdonsága. A Szent Pál korabeli görög és római világban a hit a szokás kérdése volt, nem az igazságé. Ezért is nem értették a keresztény vértanúkat, sőt jóindulattal próbálták őket hittagadásra rávenni, ahogy a vértanú aktákban látjuk.

A kereszténységnek ezt az abszolút új önértelmezését, vagyis hogy nem szép szokást, hanem igazságot hirdetnek, csodálatosan szépen fogalmazta meg a II. századi afrikai keresztény író, Tertullianus: „Krisztus magát Igazságnak és nem Szokásnak nevezte.” (Idézve: J. Ratzinger: Foi chrétienne. Mame, 1969. 83. lap).

Ma is aktuális ez a kísértés: sokan szeretnének kisebbrendűségi érzést sugallni nekünk, relativizálni az Úr Jézust és tanítását – más „vallásokkal” egy szintre helyezve. Ezért mondta Danneels bíboros

figyelmeztetésként: A legnagyobb veszély az, hogy magán az Egyházon belül kezdi ki a korrózió Krisztusnak és tanításának abszolút voltát. Pedig, ahogy Prohászka püspök mondta: „A kisebbrendűségi érzéssel megsebzett apostol – nem apostol.”

Ezért mondja nekünk is az Úr Jézus: Ne féljetek! „Jézus Krisztus ugyanaz tegnap, ma és mindörökké.” (Zsid 13,8). És ma sincs „... más senki az emberek közt az ég alatt, akiben üdvözülnünk lehetne.” (ApCsel. 4,12). Merjük bátran megvallani, tanúsítani Jézus Krisztus tanítása abszolút, semmihez nem hasonlítható voltát. A mai szociológiai, hasznossági szemlélet nem érti ezt. Pedig e hit mögött nincs sem triumfalizmus, sem kultúrális fölény. Egyszerűen annak megvallása, hogy „... nem hallgathatunk arról, amit láttunk és hallottunk” (ApCsel. 4,20–21.). S az a meggyőződés, hogy a világ egyetlen Reménységét hordozzuk.

Kedves Testvérek! A mi feladatunk, hívő keresztényeké: evangélikusoké, és katolikusoké egyaránt, hogy tanúi legyünk Jézus Krisztusnak, a Sziklának, aki nélkül senki sem üdvözülhet. A neves francia konvertita, André Frossard hitvallásával fejezem be:

„Látjuk jól, hogy az ész esztelenné tesz, és alig képes mást építeni, mint börtönöket, ha kényszerítő erejét nem mérsékli az alázatosság kegyelme.

Jól látjuk, hogy az embernek soha nem volt bölcsessége, csak amikor hitt a hihetetlenben, és hogy távol attól, hogy elidegenítene, szolgaságba döntene, a hit üdvözíti az észet.

Elég tapasztalatot szereztünk már a gyűlöletről, hogy tudjuk, hogy az igazság nem e világból jön.

Az ember gondolatai – gyászba döntenek a földet, az Isten gondolatai – az elfelejtett ünnepek.”

Ámen

Katolikus-evangélikus párbeszéd napjainkban

Jézus így szól főpapi imájában János 17,20–21 szerint: „Nem értük – a tanítványokért – könyörgök csupán, hanem azokért is, akik az ő szavukra hisznek énbennem, hogy mindnyájan egyek legyenek úgy, ahogyan Te, Atyám, énbennem és én tebenned, hogy ők is bennünk legyenek, hogy elhiggye a világ, hogy Te küldtél el engem”.

1. Párbeszéd világszinten

Egyházaink között a párbeszéd a II. Vatikáni Zsinat után, az 1960-as évek elején kezdődött szervezett formában. Ennek két központja a Vatikán és a Lutheránus Világszövetség, Róma és Genf voltak. A mostani szakasz 1995–2001 között Walter Kasper püspök, a németországi Rottenburg-Stuttgart püspöke és evangélikus részről a magam elnöksége alatt, katolikus részről az Egyesült Államok, Kanada, Nigéria, Norvégia, Lengyelország és Olaszország, valamint Németország képviselőit, míg evangélikus részről az Egyesült Államok, Tanzánia, Argentína, Norvégia, Japán, Finnország és Németország, valamint Magyarország képviselőit foglalja magába.

A párbeszéd főtémája az egyház apostoliságának vizsgálata a korábbi párbeszéddek írásba foglalt eredményeinek vizsgálatával. Előkerül az Úrvacsora-eukarisztia kérdése és új elem ebben a párbeszéd-sorozatban, hogy nemcsak dogmatikai kérdések, hanem szociáletikai kérdések vizsgálatára is sor kerül. Mindkét egyház számára igen fontos kérdés, vajon tudunk-e társadalmi-etikai kérdésekben egységes állásfoglalásokat megfogalmazni, közös véleményeket képviselni és ha igen, mik ezeknek az állásfoglalásoknak a feltételei.

2. Párbeszéd európai szinten

1989 tavaszán a svájci Bazel városa adott otthont az európai egyházak ökumenikus találkozájának „Béke és igazságosság” címen.

A legközelebbi ilyen találkozóra 1997. júniusában az ausztriai Grácban kerül sor az Európai Katolikus Püspöki Konferencia és az Európai Egyházak Konferenciája rendezésében. Seregély érsek úr katolikus részről az egyik vezetője ennek a találkozásnak.

Hazánkban 1995. augusztusában Kecskemétre hívtunk össze, katolikusok, protestánsok és ortodoxok egy olyan nagy nemzetközi tanácskozást, amelyiknek a témája az emberi ellenségeskedés és az egyházak szerepe volt, különös tekintettel a korábbi Jugoszlávia területén dúló háborúra.

Érdeemes megemlítenünk, hogy Európában az együttműködés abban a formában is él, hogy például Ausztriában a katolikus egyház a tavalyi évben belépett az Osztrák Ökumenikus Tanács tagegyházai közé. Nálunk jelenleg megfigyelőként vesz részt az együttes munkában.

3. Párbeszéd országos szinten

Hazánkban kereken egy évtizede folyik az a párbeszéd, amelynek eredményeképpen megállapodtak a magyar egyházak a Miatyánk és a Hiszekegy új magyar fordításában és az ökumenikus imahét minden esztendőben januárban megrendezett alkalmainak rendjében.

Ebbe a párbeszédbe tartozik az is, hogy magyarországi egyházaink az államosított volt egyházi ingatlanok, intézmények visszaadása kérdéseiben, iskolaügyekben egyeztetik álláspontjukat és együttesen tárgyalnak a kormánnyal. A mai túlpolitizált, „túlpártpolitizált” és ellenségeskedésektől hangos magyar közéletben szükséges, hogy az egész társadalmat is érintő erkölcsi kérdésekben, a családok és gyermekek védelmében, a közjó keresésében, a határainkon kívül élő magyar kisebbségek támogatásában egyházaink együttesen lépjenek föl.

Múltunk árnyai, az egyházak közötti ellenségeskedések emlékei is feladatokat jelentenek számunkra. A ma Csepregen együttesen megrendezett emlékezés előzményei voltak, hogy 1991. augusztus 18-án II. János Pál pápa Debrecenben imádsággal állt meg a protes-

táns lelkészek és tanítók 1675-ben gályarabságra hurcolt csoportja emlékműve előtt. A másik esemény, 1993. január 20-án történt Esztergomban, ahol az Ökumenikus Tanács tagegyházai rótták le Isten megbocsátásáért könyörgő tiszteletüket a székesegyházban a kassai vértanú emléke előtt, akiket 1619-ben végeztek ki. Most pedig itt vagyunk, hogy emlékezzünk együtt az 1621. év evangélikus vértanúira.

4. Párbeszéd helyi, egyházközségi szinten

Bizonyára vannak közöttünk olyan testvérek, akik vegyesházasságban élnek, az egyik fél evangélikus, a másik pedig katolikus. Emlékezzünk arra, hogy néhány évtizeddel ezelőtt még azt hallották a hívek a katolikus egyházban, hogy ne menjenek be evangélikus templomba. Az evangélikus egyházban is azt tanították, hogy nem tanácsos katolikus templomba lépni. Most pedig itt vagyunk együtt Isten színe előtt, együtt énekelünk és imádkozunk, együtt figyelünk Isten igéjére. Eljöttünk, hogy együtt, egymásért imádkozzunk, azért könyörögjünk, hogy tűnjenek a múlt sötét árnyai és mi mai magyar keresztyének egymást segítve, szeretetben és béke-ségben éljünk.

Nem jutottunk el oda, hogy mindenben együtt legyünk, nem tudunk együtt lenni az úrvacsorában, az eukarisztiában, nem valósult meg közöttünk a „*communio in sacris*”. Lehet azonban, szabad azonban sokmindent együtt tennünk, Krisztus parancsa szerint szeretetre, békességre, megbocsátásra vagyunk kötelezve egymás iránt. Hadd idézzem az egyik nagyon kifejező régi mondást az egyházak egységéről: „Aki nem tudja elviselni Krisztus másfajta juhainak birkaszagát, az maga magát rekeszti ki a Főpásztor nyájából!”

Eljöttünk, hogy emlékezzünk, eljöttünk, hogy együtt imádkozzunk, Isten áldja meg törekvéseinket, életünket, vigyen szeretetre és együttműködésre. Krisztus nevében.

Oratio oecumenika

Angelo Acerbi érsek, apostoli nuncius (francia nyelven)

Miatyánk, aki a mennyben vagy! Összegyűltünk, fiaid, ide ökumenikus ünneplésre és imádkozunk Hozzád. A mi mai időnkben, amikor közeledünk a harmadik keresztény évezred felé, fel kell gyorsulnia annak a törekvésnek, amely a keresztény intézményeket és a keresztények szívét egymás felé fordítja, az egyház egysége felé, hogy megvalósuljon az Úr Jézusnak legfőbb imája, hogy mindnyájan egyek legyünk.

D. Szebik Imre püspök

Mindenható Örök Isten! Irgalmad csodájában elrejtőzve, az általad megszentelt gyülekezet közösségében élve, reménnyel megajándékozva, áldunk atyai szeretetedért, a krisztusi váltság elhalványulhatatlan erejéért, a Szentlélek hitet ébresztő munkájáért.

Dr. Harmati Béla püspök

Különösen is áldunk a mai együttlétért! Azért, hogy percekre megállhattunk elődökre emlékezve, talán még miérteket is kérdezve, de mindezt úgy tehetjük, mint akik tudtuk: Te kiemelsz annak meglátására, amely ma kell, hogy fontos legyen számunkra. Hisszük, hogy Te teremtetted alkalmunkat. Te formáltál előkészítő együttgondolkodásunkban, kétségeinkben és örömeinkben és Te bízattál, hogy elinduljunk és együtt legyünk!

Dr. Seregély István érsek

Kérünk vezesd drága áron megváltott népedet evangéliumod tiszta erejével, akaratod igazságával, hogy egyek lehessünk benned és azt keressük, ami Krisztusban elkötelez minket teremtett világodban való szolgálatra.

Jankovits Béla esperes

Bölcsesség nyugodjon mindazokon, akiket kiválasztottál és nehéz, felelős helyre állítottál egyházadban és a világban, de ajándé-

kozd meg tanácsoddal minden gyermekedet, hogy eligazodhassunk az élet útvesztőiben.

Fatalin Helga lelkész

A néha fogvatartó fásultsággal, a magának helyet követelő kilátástalansággal szemben add, hogy a derű és frissesség életadó fuvallata hassa át a holnap felé kutatva tekintő fiatalok és a gondjaikba beleroskadó idősek életét, s a tőled kapott bátorság határozza meg terveiket, lépeteiket.

Berkes Gyula plébános

Áldd meg Urunk szereteteinket, azokat akiket ránk bízál, de azokat is, akik nagyon nem értenek minket. Segíts becsületesen, tisztességesen élni és lelkiismeretesen munkálkodni ott, ahova helyeztél. Ébressz fel a szép meglátására az eltorzult világban és engedd észrevenni a csodát!

Dr. Pápai Lajos püspök

Békességgel ajándékozd meg azokat, akik Veled, önmagukkal, s körülményeikkel vívják meg könnyörtelen harcaikat. Csendesítsd a háború zaját, töröld el a pusztító szándékát, némítsd el az öldöklő fegyvereket s ne próbálj minket erőnkön felül.

Dr. Márkus Mihály püspök

Végasztalásod hatalmával támogasd a betegeket, az utolsó földi pillanatukat élőket, az egyedül maradtakat, a félelmeiktől szabadulni nem tudókat.

D. Szebik Imre püspök

Örökkévaló Urunk, vezess minket életünk kimért útján, akaratom szerint mennyei országod felé, a mi Urunk, Jézus Krisztus által!

„Bújt az üldözött s felé
Kard nyúlt barlangjában,
Szerte nézett s nem lelé
Honját a hazában.
Bércre hág és völgybe száll,
Bú s kétség mellette,
Vérözön lábainál,
S lángtenger felette.”

A Hímnusz költője így foglalta össze a magyar nép vérvizataros századait. Valami mást, egészen mást kellett tanulnia ennek a népnek. 1 Kor 13-at, a szeretet himnusát mintha csak részben tanultuk volna meg. Nem véletlenül ihlette Isten Szentlelke Pál apostolt, hogy a szeretet himnusza szakaszai közé bevette: „rész szerint van bennünk az ismeret”, töredékes az ismeretünk és a prófétálásunk, mert nem a teljességet birtokoljuk e földi életben. Hitünk szerint azt majd a mennyben adja nekünk mennyei Atyánk. Lassan tanulgatjuk tovább, végig a szeretet himnusát.

Ma Vízkereszt napja van. Az Egyszülött Fiú e világban való megjelenésének napja. Micsoda Istentől elrugaszkodott gondolat lett nyilvánvalóvá Csepregen 3 és háromnegyed évszázaddal ezelőtt, Vízkereszt hajnalán? Most áldjuk mennyei Atyánkat és mondjunk köszönetet azoknak, akik harcoltak és lehetővé tették, hogy az Úr 1996. esztendejében a csepregi Szent Miklós templomban, itt együtt legyünk és Isten Lelke szálljon mindannyiunkra. Folytassuk ezt az utat és járjuk mindannyian tovább a keresztyén egységért. Engedve Jézusnak, aki azt mondta: ahol ketten vagy hárman együtt lesznek a nevemben, ott leszek közöttük. Engedve Urunknak, ezt kérjük továbbra is.

Csepreg város képviselőtestülete, a Csepregi Római Katolikus Egyházközség és a Szakonyi Evangélikus Egyházközség nevében megköszönöm, hogy résztvettek ezen az ünneplésen.

A Szent Miklós plébániatemplom ifjú városunk legjellemzőbb, legpatinásabb épülete, több, mint 600 éves városunk viharos történelmének tanúja. Láta a politikai, gazdasági, nemzeti és nemzetiségi, vallási érdekek ütközését, a különbségekből adódó vitákat. Ma békésebb gondolatoknak volt tanúja és meggyőződése, hogy ez a mai nap történelmi esemény volt a környék és a város lakói, minden résztvevő számára. A vitáktól, nézet- és érdekkülönbségektől sajnos mai világunk sem mentes. Bízom abban, hogy mai közös istentiszteletünk, megemlékezésünk int és tanít arra, hogy a nézet- és érdekkülönbségek megoldásának van tárgyalásos, megbeszéléses, békés útja. Intsen türelemre, buzdítson összefogásra, együttműködésre, közös alkotásra mindenkit istentiszteletünk a családban és a társadalomban egyaránt.

TÖRTÉNELMÜNK ÉVSZÁZADAI

Keveházi László lelkész előadása

Mi történt 375 éve Csepregen?

Mai ünneplésünk szíve az emlékezés. Azért vagyunk együtt Csepregen, hogy emlékezzünk 1621. január 6-ára, pontosabban arra, ami ezekben a napokban a városban történt. Vérengzés, vérfürdő, népirtás? Ha meghalljuk az adatokat, tényeket és számokat, látni fogjuk, egyik szó sem költői túlzás, vagy újságírói fogás. Még mai szemmel sem, amikor sajnós „megszoktuk” a véres eseményeket, sőt, sok esetben a televízió „jóvoltából” szemünk előtt zajlanak le azok. Igen, ami 375 évvel ezelőtt Csepregen történt, mai szemmel is vérfürdőnek, népirtásnak számít. Egyrészt azért, mert egyszerre ennyi embert öltek meg néhány nap alatt, másrészt pedig azért, mert olyan kiszámított kegyetlenséggel történt, amire alig van példa. Ilyen hír mai szemmel is „szenzációnak”, méginkább vérlázító eseménynek tűnne és tűnik Európában, nyugtalan világunkban is. Igaza van a korabeli emlékező diáknak, akinek versét még többször is idézni fogjuk:

„Egész Európa ezen csudálkozhat,
a menny és a föld méltán álmélkodhat,
valaki érti, bizony szomorkodhat,
ily szörnyű dolgot minden siránkozhat.”

A teljességhez azonban hozzátartozik, hogy emlékezésünk kérdéses is lehet. Nem lenne jobb hallgatni erről a napról? Nem kelle-e az emlékezés helyett mindezt a feledés homályába borítani? Szeretnék arra a tényre utalni itt, hogy történetírásunk bizony nemigen emlegeti a csepregi napokat. Olyan piciny, említésre sem méltó eseménynek tűnt századokon át a nagyvilág eseményeiben? Meggyőződésem, hogy nem így van. De akkor miért, hogy történelemkönyveink vagy nem említik, vagy pedig egy-két mondatral és finoman fogalmazva „intézik el”? Úgy gondolom, hogy sokáig „nem illett”

a csepregi napokról szólni, minden oldalról bölcsebbnek tűnt hallgatni azokról, mint egy kényes kérdésről.

Nem tudom, Csepregben mennyit, hogyan emlékeztek 1621-re? Azt meg merem kockáztatni, hogy evangélikus egyházunk nem rendezett még ilyen emlékünnepélyt. Más oldalról sem tudok emlékezésekről. De ha, volt is, mert bizonyára volt – ide tartozik az emléktábla elhelyezése is – azt merem állítani, hogy ilyen keretek között, ilyen országos szintű és ökuménikus jellegű ünnepély még nem volt. Hiszen a 375. emlékűnnepen a csepregi Önkormányzat vendégeiként, a Művelődési Ház rendezésében a római katolikus és evangélikus egyházak a legmagasabb szinten képviseltetik magukat! Így emlékezünk együtt, így kaptam én is az emlékeztető szolgáltatást, ami lényegében felszólításokból fog állni, s az első ezek sorában így hangzik:

Emlékezzünk őszintén és igazán!

Elsősorban ez azt jelenti: semmit ne kendőzzünk el, mert az nem szolgálja az igazságot. Nézzünk szembe a valósággal akkor is, ha az bizony csúnya és véres is. Ezért kísérlem meg én is a valóságos tényeket felidézni. De arra is vigyázni kell, hogy emlékezésünk ne csak őszinte, hanem igaz, teljes is legyen. Ahogyan a korabeli és utánakövetkező emlékezéseket olvastam, világos lett előttem, hogy nehéz volt indulat nélkül emlékezni. Ma mégis ezt és nem kevesebbet kérek Hallgatóimtól: igyekezzünk indulatmentesen visszagondolni. De az igaz emlékezés még több: a dolgok és tények, az összefüggések lehető legteljesebb feltárása is. S ha ezt tesszük, akkor ma másként kell látnunk a dolgokat, mint 375 évvel ezelőtt. Meg merem kockáztatni „előlegként”: a csepregi vérfürdőt ma már nem szabad egyszerűen „vallási villongásnak” nézni. Mint ahogy az ír-országi események sem azok, nevük ellenére sem. Emlékezzünk hát őszintén és igazán egyszerre. És ehhez az első lépés:

Lássuk a tényeket!

Az 1621-ik évben Csepregen még alig hangoztak el az újévi ígérhirdetések. Vízkereszt ünnepére ébredt a város. (Újabb levéltári kutatások szerint lehet, hogy január 8-án kezdődött mindez.) De valóban csak egy új napra? Inkább „nagy hadi lárma, sűrű lövöldözés és trombitaharsogás verte fel álmukból a békés polgárokat” olvassuk Payr Sándor emlékezésében. A hirtelen rémületre aztán iszonyat következett. Megadásra, békés tárgyalásra fel sem szólították őket, hanem kezdődött a nép irtása.

„Nem vala önáluk személyválogatás,
elfogyatkozik itt minden szánakodás,
hanem egyaránt lőn ott az nagy mészárlás,
minden ember között lőn ott a vagdalás”

– olvassuk a már említett, éppen ott tanuló és megmenekült névtelen diák emlékezésében. Nem háború, nem egyenlő erők összecsapása volt ez. Akit a katonák előtaláltak, azonnal felkoncolták. Néhányaknak, nem tudjuk mennyinek, megadatott a menekülés útja. Az őszinte emlékezéshez hozzá kell tenni, hogy Collalto generális támadó csapatából is elesett öt muskétás, és huszonöt zsoldos meg is sebesült. Védekezés tehát eleinte lehetett. De ez a tény talán még jobban felbőszítette a katonákat.

A véres eseményeknek voltaképpen két főszínhelye, csomópontja volt, az akkori két evangélikus templom. A templomokat körülvevő kőfalak talán egy darabig bástyául is szolgáltak. Sőt bizonyára a templom épületeiben, az oltár körül az odamenekültek közelebb hitték Isten oltalmát.

Az első támadás az ún. alsó templomot érte. Tele volt odamenekülőkkel és a magukkal vitt holmikkal. S bizonyára imádkoztak, talán még énekeltek is. De a templom rövid idő alatt valóságos áldozati hellyé, „mészárszékké” lett. A toronyba menekülőket is lecsalogatták és aztán az ígéret ellenére kivégezték. „Mihály pap” is megsebesült, valószínűleg Crucius, Keresztúri Mihályról van szó, aki elpusztult nyája mellett sebesült meg. Ugyanezt olvassuk

Galgóczi Miklós iskolamesterről is: „hasznó formán az szegény mester romla”.

Ha lehet, még nagyobb vérengzésről olvasunk a „Felső templomban”. Az udvar, a templom, a kórus, a padlás, a torony tele volt menekülőkkal. A templom ajtaját fejszével törték be – állítólag 200 évig láthatók voltak rajta a fejszecsapások nyomai. Akik bent voltak, könyörgésre fogták a dolgot, de:

„sem vénet, sem ifjat, gyermeket s öreget
nem kímélnek meg gyenge szép szűzeket,
felmészárlának kicsiny csemetéket,
ezek szereznének sok kárt özvegyeknek.”

A templom kórusán ott van Zvonarics Imre felsőtemplomi lelkész, aki írásaival országos hírré tett már szert. Amikor felismerik, helyben megölik őt is:

„Így szenved meg ő az mártýromságát,
juhocskaí mellett élete fogyását.”

A meszárlás végén a katonák felgyújtják a templomot. A tűzben állítólag még a harangok is megolvadtak. Egy feljegyzés szerint az égő toronyból egy kicsinyét magához szorító édesanya kiugrott, ő szörnyethalt a gyermek életben maradt.

Három nap és három éjjel tartott a vérfürdő. A végén szinte az egész várost felgyújtották, közben raboltak is. De nemcsak élőket, hanem kiforgatták a templomban nyugvók sírjait is. Ez a három nap tehát mai szóval bosszúhadjárat, vagy büntető csapás volt. De mielőtt a miétre keresnénk a választ, először:

Vegyük sorra veszteségeinket.

„A halottak száma, kiket egy közös, nagy sírba hantoltak, ezerkétszázhuszonhárom volt” – írja Payr Sándor. Valószínű azonban, hogy ennél többen is áldozatul estek. Voltak teljesen elégett tetemek is. De lehetnek olyanok is, akiket nem a közös sírba temettek.

A közös sír, eddigi elgondolás szerint, a szentkirályi major előtti mai domborulat volt, bár újabban van más elgondolás is: maga a

templomkert. De talán nem véletlen hagyomány az sem, hogy a major dombja előtt utazók szinte napjainkig kalapemeléssel tiszteltek az elhunytak előtt.

Azt nem tudjuk, hogy mennyien lehettek a sebesültek, s hányan voltak a rabságra hurcoltak. A veszteség tehát óriási volt. Egy 1598-as népszámlálás Csepregben 328 házat említ. Általában ebben az időben hattal szorozták a házakat, ez az említett esztendőben 1968–2000 lakost jelentett. De azóta két évezed telt el egy szaporodó világban. Véleményem szerint tehát az 1620-as években 2000–3000 között lehetett a csepregiek száma, az ott lakó diákokkal együtt. Az emlékezések említenek máshonnan idemenekülteket is. Így talán nem túlzás azt állítani, hogy a csepregiek jó fele meghalt, megsebesült, vagy eltűnt három nap alatt. Megkockáztatom: nem volt ház, ahol ne gyászoltak volna!

Az emberéleteken túl elpusztult egy város is. Nemcsak a két szép templom. A régebbi már 1391-ben épült, a másik 1592-ben, egy leégett kápolna helyére. Tudásunk szerint Csepreg egyébként az 1550-es évek óta tartozott a reformáció lutheránus ágához.

A mi időnkre a város már „protestáns kulturcentrummá” nőtte ki magát, olvassuk Magyarország Története idevágó kötetében. Az ország nyugati részében négy szabad, illetve mezővárosról tudunk, ezek: Kőszeg, Rohonc, Szombathely és Csepreg. Jelentőségük erősítője, hogy a négy város 3–3 bíróból álló testülete ítélte a környék bűnügyi és peres dolgaiban.

1621-ben eltűnt ez a „kulturcentrum” jelleg is. Mert előzőleg a Nádasdyak illetve Kanizsayak birtokában nemcsak a reformáció, hanem az iskolaügy is hamar győzött. A csepregi iskola pedig az említett helyeken is a leghíresebb volt ebben az időben. Korabeli írárok „akadémiának” nevezik. Az iskolamester mellett egy segéd-tanító (collaborans) is tanított. A diákokat pedig három csoportba osztották. A „ábécédáriusok” voltak a legkisebbek, innen jutott a fiatal a „grammatikusok” közé. A legfelső csoportot pedig „öreg diákoknak” nevezték, akik maguk is tanították a kisebbeket, s akik-

ből sokan tanítók és papok is lettek. A csepregi képzés tehát alapos és felsőfokú is volt.

A város nemcsak szellemiekben, hanem anyagiakban is gazdag volt. A lakosság jórésze földműveléssel és bortermeléssel foglalkozott. De jelentős volt az iparos osztály is, voltak itt vargák, patkoló kovácsok, szíjgyártók, szűcsök, bognárok, s a kézművesek között kopja, puska, sisak, pajzskészítők és kardcsiszárok is. Volt a városnak egy órásmestere is, az orvosi teendőket pedig a borbély végezte.

A közigazgatás élén a polgármester állt a város bírójával, a notáriussal és a tanáccsal. Komoly erkölcsiséget vigyáztak, számunkra szigorú regula uralkodott. Csak néhány példa: nem volt szabad mértéken felül inni, kockán, kártyán játszani, prédikációt elmulasztani. De a tanács mellett a céhek is vigyáztak az ipar fejlesztése mellett az erkölcsre is.

1621-ben ez a város pusztult el, s így ez a város nem is tért többé magához. Az emlékezéshez hozzátartozik, hogy Nádasdy Ferenc, Tamás unokája és Pál fia katolizált, s maga üzte el a városból az evangélikus papot, tanítót. A későbbi fejlődés tehát már egy másik város története.

Így illik ide a veszteséglista végefelé Payr Sándor egy mondata: „ez a történet kulcsát adja annak a rejtélynek, hogyan veszett nyoma Sopron- és Vas megyében annak a sok virágzó evangélikus gyülekezetnek, melyek itt Sárvár és Csepreg környékén hazánk művelődéstörténetében a 16. és 17. században oly kiváló szerepet vittek.”

Idáig érkezve tegyük fel most már a következő felszólítást:

Keressük az okokat!

Eddig világos lett, hogy az okok között két nagy és szomorú valóság rejtőzik: „vallási gyűlölség” és „politikai okok” – olvassuk az egyik emlékezésben. A már idézett vers is idejut:

„aki olvassa, hogy tudja megítélni,
minémű volt itten lutránusok dolgi.”

Igen, az átéltek, az első generáció ezzel a fájdalommal és indulattal emlékezett, és így is szemlélte az eseményeket, kár tagadni. Ne feledjük: Csepreg ekkoriban a Dunántúl, de legalábbis a Nyugatdunántúl evangélikus „fellegvárának” is számított. Itt volt 1591- ben a híres „kollokvium”, itt ágazott ketté Dunántúlon a reformáció lutheránus és kálvini ága. És Csepreg maradt evangélikus! A 17. század elején pedig innen, Sárvárról és Csepregből vi táztak evangélikus igehirdetők Pázmány Péterrel is.

De ugyanez a vers az okok keresésében ezt is írja:

„És e nagy romlásnak, ha kérdik ki oka,
Eszterházy Miklós ennek indítója,
Idegen népeknek mireánk hozója,
Magyarországnak számkivetett társa.”

Eszterházy Miklós szerepe tagadhatatlan. Csakhát éppen róla egy másik kis vers is ránk maradt:

„Tündöklő tükrötök legyen Eszterházy,
Ki már hűségének ízét régen érzi,
sőt más világon prémiumját veszi,
hitit, jámborságát ez világ béveszi,
állhatatosságát német is dicséri.”

A két verssel nem az igazság relativitását akarom állítani. Inkább azt, hogy a csepregi eseményeket, magát Eszterházyt is az események összefüggésében kell nézni a teljes képhez. S nemcsak a reformáció és katolikus restauráció, hanem az országos, sőt az európai politika összefüggésében is.

Innen kis kitérőt kell tennünk, de ez csak látszólagos. Az érintett időszak a 30 éves háború Európát megrázó szakasza. Ez a véres háború 1618-ban tört ki, amikor a cseh protestánsok a braunauai imaház és klostergrabi templom bezárása illetve lerombolása miatt végképp elvesztették türelmüket, s elindult egy három évtizedes Csepregnél sokkal nagyobb európai vérengzés.

Ugyanez az idő Magyarországon a három részre szakadás ideje volt még, s az erdélyi részben Bethlen Gábor fejedelem uralkodott, akiről felírták, hogy előtte Hunyadi Mátyás, utána II. Rákóczi Ferenc voltak olyan nagyok, történelmünkben, mint ő. Most, a nagy háború elindulásakor felismerte a lehetőséget és kitért Magyarországot egyesítéséért.

Természetesen Bethlen is az abszolutizmus képviselője volt, de nála ez nem a rendekre hanem a széles néptömegekre támaszkodott. S az abszolutizmus mellett uralkodásának jellemzője a tolerancia volt. Igaz, hogy egy „kálvini államegyház” építésén fáradozott, de támogatta a Káldy féle katolikus bibliafordítást és helyet adott újra a jezsuitáknak is. Sőt az ún. szektákat sem üldözte, kinek-kinek a képességét nézte. Ezért lehetett a szombatos Pécsi Simon tanácsadója, kancellárja is.

Ami pedig külpolitikáját illeti, elgondolása ez volt: a németet a törökkel kell veretni. A török nem szólt bele belügyeinkbe, mint a Habsburgok, sőt Bethlennél inkább a fejedelemre hallgatott a török is.

Bethlen kísérlete két okból bukott meg. Az egyik: a cseheket legyőzte a német, így ő külpolitikailag társ nélkül maradt. A másik: Bethlent a magyar rendiség sem értette, sőt ellenállt neki. Nem mindenki, a Nádasdyak, Batthányak átálltak mellé. De Eszterházy nem! Ő féltette a rendi kiváltságokat, félt Erdély győzelmétől, a török, „a pogány” győzelmétől, ezért állt a Habsburg oldalra. Erős kifejezéssel az ő álma: a némettel kell a törököt veretni. Két elgondolás, két egymással szembenálló politikai felfogás. S tulajdonképpen ez a két politikai nézet, erő és hatalom ütközött.

Így történt, hogy a császár győzelme után Eszterházy Miklóst bízta meg a magyarországi, legalábbis dunántúli ügyek rendezésével, sőt, ha kellett Collalto generális katonai támogatását is ígérte.

Most kell visszatérnünk a kitérő után a csepregi eseményekre, ebben az összefüggésben. Lehet persze, hogy vallási ellentét is közrejátszott a lépésekben, ide is eljuthatott híre a hajdúk által Kassán

három római katolikus kivégzésének. Két jezsuita atyát és egy esztergomi kanonokot öltek meg Rákóczi hajdúi.

S azt is el kell mondani, Eszterházy Miklós úgy hallhatta, hogy Csepregben még mindig ott tanyázik 800, neki ellenséges katona.

Mindehhez hozzávehetjük az Eszterházy-Nádasdy ellentétet is, ami az előbbiekből következik, de aminek más jelei is voltak. „Tegnap gyúrt úrnak” állították Eszterházyt a többiek, ő meg nem rejtette véka alá véleményét, hogy: „három gyermek igazgatja Bethlen alatt az országot” – ezek Thurzó Imre, Rákóczi György és Nádasdy Pál voltak.

Amikor tehát az okokat keressük, nem szabad letagadni a szemtanúk érzését és fájalmát, de nem szabad megállni sem azoknál. Mert igaz, a veszteség elsősorban evangélikus veszteség volt, de hozzá kell tennünk: íme, így játszott közre a nagypolitika, így csaptak össze különböző politikai hatalmak és az áldozat egy ártatlan város, az evangélikus Csepreg volt, persze többek között, de ma erre emlékezünk. S talán mindez hozzátartozik az őszinte és teljes, igaz emlékezéshez. S ha idáig is eljutottunk, akkor a krónikásnak csak egyetlen felszólítása van hátra még:

Együtt, közösen emlékezzünk!

A már többet emlegetett vers természetesen képtelen a fájdalomra és indulaton felülemelkedni, s kinek a kárhozat büntetését, kinek az üdvösség jutalmát ítéli és igéri. S ezen a ponton ma már nem tudjuk az egyébként nagybecsült és irodalomtörténetbe is bejutott, őszintén emlékező diákok és generációját követni.

Ez nem jelenti azt, hogy ne lássuk mi is: Isten a történelem és ítélet Ura. De az ítéletet rábizzuk Urunkra és Istenünkre. S az eseményeket, kimondom, a csepregi eseményeket sem szabad az ítélet lelkiületével hallgatni és felidézni. Olyan ez, mint az ún. bosszúszoltárok olvasása, tisztelettel olvassuk, el is gondolkozunk, de minket a kegyelem Ura más gondolkozásra és imádkozásra tanított még azokkal szemben is akik szemben állnak velünk.

De ha már az ítéletnél tartunk, akkor a csepregi és egyéb egyháztörténeti eseményeknek más következtetése is adódhat. Ez pedig éppen az ítéletre tekintésből következik: Isten őrizzen bennünket és egyházainkat olyan elgondolásoktól és tettektől, amiket később a történelem, de legfőképpen a történelem Ura másként ítél meg, mint mi. Sőt, talán még konkrétabb konklúziója is van ennek a vonalnak: Őrizkednünk kell kölcsönösen olyan szavaktól és tettektől, amiket mások, külső szemlélők „vallási villongásnak”, mai szóval egyházak közötti feszültség növelésnek gondolhatnak, láthatnak. Sokkal inkább vonzó és missziói, ha Isten gyermekeiről azt mondják, mint az első időkben: „nézd, menyire szeretik egymást!” – mint ha ennek ellenkezőjét állapítanák meg. Egyetlen Atyánk békességre, annak „teremtésére” hívott el minket!

Talán az is konzekvencia lehet a csepregi eseményekből, hogy kölcsönösen vigyázzunk: az evangélium ügyének és a politikának az egyházak életében nem volna szabad keverednie. Különösen nem a hatalomra törő és a másikat leigázó politikának. Ha Isten népének történetét nézzük, ez a kísértés sokszor és sokféleképpen, és bizony kölcsönösen feltűnt és sokszor győzött is. S néha a kettő úgy összefonódott, összeszővődött, hogy íme, milyen nehéz szétválasztani azokat, együtt kell nézni vonalakat történelmünkben, mint ebben a csepregi szomorú eseményben is.

S van, lehet, még egy utolsó konzekvenciája is a csepregi eseményeknek. Ez pedig éppen a közös emlékezés, a dolgok, események közös átgondolása. Ezeknek a nehéz kérdéseknek is éppen nem elhallgatása, hanem a közös átbeszélése, mint ez a mai napi találkozó is. Mert végül még odáig is elmerészkedem, hogy nem egyszerűen egymás megértésére és megbocsátására van szükségünk, erre is, de inkább közösen és együtt Urunk bocsánatára.

Valahogy így lehet 1621. január 6-ára közösen emlékezni ma a történelem távlatából, annak objektív ítéletével, méginkább közösen Isten színe előtt. Így fordulhatunk gondolatban talán az említett domb vagy a templom közös sírja felé, így emlékezhetünk a kivégzettekre, az 1223-ra, de az egyháztörténelem minden elesettjére és

mártírjára is. Így lehet őket, a mai Csepreget, egyházainkat Isten kezébe ajánlani, így lehet kérni irgalmát és azt, hogy vezessen mindnyájunkat az építés, egymás megbecsülése, a másság megbecsülése és közös kincseink együttes ápolása útján. És a mindennapi építés és békesség útján is.

Azt hiszem, hogy így lehet a mai különleges alkalomból, az emlékezésből közös megújulás, közös utunkra, közös célunk felé.

Cuius regio eius religio – a csepregi dúlás történeti háttéréhez

A meghívóban jelzett cím az „akié a föld, azé a vallás” 1555-ben az augsburgi vallásbékében megfogalmazott elv. A vallásbéke ki mondta, hogy az uralkodónak vagy a földesúrnak joga volt megszabni alattvalói vallását.

A kor nem ismerte az egyéni vallás szabadság fogalmát, ha egy rendi tartomány feje vagy egy birodalmi város elöljárósága vallást változtatott, ez az egész lakosság hitbeli változását is magával hozta. Azt mondhatjuk, hogy már a vallásbéke megkötése is politikai alapon történt.

Magyarországon is a kegyúri jog gyakorlása adott lehetőséget arra, hogy a földesúr alattvalói felekezeti, vallási hovatartozását befolyásolja.

Annál is inkább, mert a korabeli felfogás – ez a 17. századra különösen érvényes – nem ismerte a vallási türelmet, a hívő ember bármely felekezethez tartozott, kötelességének érezte saját vallásának terjesztését.

A hosszú alkudozások után megszületett bécsi béke 1606-ban a kegyúri jogot megerősítette, sőt 1608-ban országgyűlési törvényben is megfogalmazta. „Ő fölsége Magyarország határain belül az összes karoakat és rendeket ... vallásukban és hitükben soha és sehol nem háborgatja és mások által háborgatni nem engedi; hanem minden előbb nevezett rendeknek vallásuk szabad használata és gyakorlása megengedett; mindazonáltal a római katolikus sérelme nélkül ...”.

A megállapodás a földesuraknak megadta a jogot, hogy birtokaiokon a vallási viszonyokat szabályozzák, azaz evangélikus vagy református prédikátort is tarthattak.

Természetesen a szabad vallásgyakorlat korabeli értelmezésében a nemesek szabták meg jobbágyaik vallását, de az uralkodó által

biztosított vagy kiharcolt jogok a vallási felekezeteknek nem mind-egyikére vonatkoztak.

A kegyúri jog a XVII. század folyamán azt is jelentette, hogy amíg a földesurak többsége protestáns a protestantizmusnak kedvezett, azonban a birtokos nemesség katolizálásával, döntő szavuk lett birtokuk népeinek vallási ügyeiben. Nálunk nem érvényesült ugyan a „*cuius regio, eius religio*” elve olyan automatikusan, mint a Német Birodalomban, a kegyúri jog mégis lehetőséget adott az alattvalók felekezeti hovatartozásának befolyásolására.

A fentiekben idézett bécsi béke azt is jelezte, hogy a kegyúri jog biztosítására, törvényes megerősítésére politikai, rendi küzdelmek eredményeképpen került sor. A vallás ügye az uralkodó és a nemesi rendek hatalmi vetélkedésének keretében a rendi kiváltságok biztosításának követeléseivel együtt jelentkezett. Eredményei azt is jelentették, hogy a rendek politikai jogaikat vallásgyakorlati jogokkal is kibővítették. Az uralkodó és a nemesség kompromisszumát a királyi Magyarországon a rendek nagyobb részének rekatolizálása követte. A rendi jogok tiszteletben tartása mellett a Habsburgoktól várták az ország területéről a török kiűzését is.

Más volt a helyzet Erdélyben. Bocskaitól kezdve mindegyik fejedelem református volt. Az 1613-ban trónra lépő Bethlen Gábor vallási meggyőződésén túl politikai okból is támogatta a kálvinizmust. Az Erdélyből kiinduló küzdelmekben a kor kérdései a maguk elmentmondásaival együtt fogalmazódtak meg.

Így a Bocskai István – Bethlen Gábor – I. Rákóczi György vezetete harcokban. Ez a magyarázata annak is, hogy már a kortársak, de az utókor történetírói is hol vallásháborúknak, hol rebellióknak, hol nemzeti szabadságharcnak vagy egyes erdélyi fejedelmek egyéni akcióinak értékelték azokat.

A mai napon egy olyan történeti eseményre emlékezünk, mely pontosan 375 évvel ezelőtt, 1621. január 6-án történt illetve kezdődött. Csepreg dúlása, egy a XVI. század óta virágzó mezőváros, jelentős szellemi, vallási központ pusztulását hozta.

A város életében rendkívül nagy áldozattal járó események egy jelentős európai méretűvé szélesedő háború keretébe illeszthetők.

Az ország nyugati részének, az akkori királyi Magyarországnak főurai a Habsburg uralkodóktól II. Mátyástól, majd 1619-től II. Rudolftól várták a rendi, vallási jogok tiszteletben tartását, az ország területének töröktől való felszabadítását. Csupán Bethlen Gábor erdélyi fejedelem fellépésével látszott esély az országegység Habsburgoktól független, nemzeti király alatti megvalósulásának.

Bethlen Gábor fellépése Magyarország és Erdély ügyét egy európai keretű esemény részévé tette. Ez a harmincéves háború, mely 1618-ban a cseh protestáns rendek felkelésével vette kezdetét.

A fejedelem több levelében és kiáltványában fogalmazta meg céljait. 1619 őszen indított hadjáratának közvetlen okaként a csehek megsegítése mellett a haza és a vallás szabadságának biztosítását jelölte meg. Ahogy egyik magyarországi hívének Thurzó Imrének írta 1619. szeptember 2-án:

„... az mostani állapot késedelmet nem kíván, minthogy én is minden elmémet, kicsin erőmet az kegyelmetek megmaradására, igaz vallásunknak megóvatalmazására, nemzetünknek szabadságának helyére való állatására fordítottam.”

Bár a történeti irodalom úgy értékeli a fejedelem céljait, hogy Bethlen csak kényszerült felvállalni a rendi jogok védelmét, s inkább eszköz, mint cél volt törekvéseihez. Hozzátehetjük konfliktusok forrásai is a magyarországi főurakkal és vármegyei nemességgel való kapcsolatában. A katonai sikerek hatására csatlakoztak hozzá a királyság főurai és nemesei, bár rendszeresen panaszkoltak a fejedelem támogatásuk, katonai fellépésük elmaradását. 1619. októberében írta Rákóczy Györgynek:

„... látom, hogy csak azt várja minden ember, hogy mint leszen az dolognak vége, senki nem akar szolgálni ..., de nehéz nekünk ... vérünket Magyarorszáért osztanunk ... és most is nem jönnek magok országa ótalmára elő ...”.

Itt szeretnék utalni arra, hogy az 1619-es hadieseményekhez kapcsolva említik meg az újabb történeti szintézisek a csepregi dűlást.

Ez év szeptember 5-én Rákóczy György hajdúi megszállták Kassa városát, ahol két jezsuitát és egy kanonokot is meggyilkoltak. Erre később válaszul Collalto császári generális – Eszterházy Miklós bízatosára – 1621 januárjában Csepreg, a dunántúli lutheránus központ feldúlásával és több mint ezer fegyvertelen polgár, köztük diákok levágásával válaszolt. (Magyarország története III/ 1. 1526–1686. Szerk.: Pach Zsigmond Pál Bp., 1985. 815. 1. ill. Bertényi Iván–Gyapay Gábor: Magyarország rövid története Bp., 1995. 246. l.)

A fenti kiemelés egyfelől arra is utal, hogy Eszterházy Miklós a császár hűségén maradt. Azt a kortársak mindegyike kiemelte, hogy az egyetlen a magyarországi főurak között, aki Bethlen legnagyobb sikerei idején sem csatlakozott a fejedelemhez.

Másrészt az 1619-es kassai eseményekhez semmilyen konkrét okkal nem támasztható alá a jóval későbbi, a háború jelentős fordulatai után bekövetkezett eseménnyel való párhuzam.

Bethlen Gábort 1620. januárjában Magyarország fejedelmévé, majd még ugyanezen év nyarán királyává választották. Az ország egyesítését, a nemzeti királyságot azonban nem sikerült létrehozni. Ehhez egyrészt hiányzott a török beleegyezése, hiszen a magyar királyság fejében le kellett volna mondania Erdélyről, másrészt a cseh felkelők 1620. novemberi fehérhegyi veresége után lényegében külső támogatás nélkül maradt. Kezdték elpártolni tőle magyarországi hívei is. Még kitaró támogatói is a megegyezésre ösztönözték, sőt elhitték azt az udvari híresztelést is, hogy Bethlen haszonvágyból nem akar megállapodni a Habsburg udvarral.

Bethlen véleményét a magyarországi urakról egyik levelében így összegezte:

„... ilyen állapottal, amint kegyelmetek viseli magát, német császár, ha éppen nálam hadná is, meg nem maradnék, uram, köztetek; jobb volna nekem egy jó nemesemességben élnem, hogysen ilyen visszavonó nagy reputációjú országban számárkodnom.”

1620–21 telén még a Dunántúl jelentős része Bethlen ellenőrzése alatt állt, főleg Batthányi Ferenc katonai, pénzügyi támogatásának

köszönhetően. Ugyancsak támogatói voltak Csepreg birtokosai a Nádasdyak is. Bár említést érdemel, hogy a Nádasdy családnak nem minden tagja állt Bethlen mellett. Sinkovics István Sárvár monográfiájában azt írja, hogy „Bethlen alatt a Nádasdyak megoszlottak. Tamás megmaradt a Habsburgok hűségén, Pál viszont – Csepreg is az ő birtokában volt – a dunántúli birtokosok jó részével a felkelők-höz csatlakozott”.

Nádasdy Tamásról – a Vas vármegye nemesi családjaiból – tudjuk, hogy ekkor megyei alispán volt ill. Odorfán, Rádócon és Lukácsházán voltak birtokai.

A csepregi események előzményeihez, okaihoz még egy körülmény érdemel kiemélést. 1620. decemberében Habsburg Ferdinánd felmondta a korábban Bethlennel kötött szerződéseket. A hadiállapot újból fennállt. Míg Bethlen Morvaország felé indított katonai akciókat, addig Ferdinánd csapatai a Bethlen oldalán állók birtokait dúlták. Így eshetett áldozatul Csepreg is 1621. január 6-án és a következő napokban.

A történeti hűség kedvéért meg kell azonban jegyezni, hogy szinte Csepreggel egyidőben Bethlen hadai dúlták fel Eszterházy Miklós birtokán Lánzsért, sőt a harcoknak több település is áldozatul esett.

Csepreg városának ... siralmas romlásáról című históriás énekben olvashatjuk:

„Mert épen volna Keresztúr és Csepreg,
Nem pusztult volna Lövő és Pereszteg;
Lánzsér lakóknak nem lett volna vesztek, ...”

A város pusztulásának okait kutatva azt mondhatjuk politikai, hatalmi harcok áldozata lett, illetve a háború egyik ütköző pontjába került.

Végezetül szeretnék a fentiek igazolásául Bethlen Gábor 1621. február 10-i leveléből idézni, melyet Tholdalagi Mihályhoz, portai követéhez írt Nagyszombatból:

„... minémű nagy gondunk vagyon immár nekünk, ... az egész császár armádája rajtunk vagyon, ... eddig Magyarországra nem

bocsátottuk, egy falunkat elégetni nem engedték, hanem túl a Dúnán Csepreget égették el, Collalto, melyben kétezer lelket vágtak le és égették meg, ... praedicatorokat levágtak, az tanulóifjakat megégették. De nem maradtak azok is az hitetlenek adósa. Mert három városban ... rájuk mentenek hadaink, ... az városokat mind elégették. És azolta Stíriában, Austriában, Morvában égettünk meg kétszáz várost és falut, non parcendo christiano sanqvini (nem kimélve a keresztény vért).

Az ünnepségen szolgálók nyilatkozataiból

Angelo Acerbi nuncius

Köszönetet mondok azért a lehetőségért, hogy ezen az ökumenikus alkalmon résztvehettem, ezen a közös istentiszteleten. Elsősorban Istennek lehetünk hálásak, hogy összejött ez az alkalom, amikor a múltba visszatekinthetünk, amiben sok nehézség és probléma is volt, de nagy reménységgel tekinthetünk előre a jövőbe. Ismeretesek azok az események előttünk, melyek itt évszázadokkal ezelőtt történtek, melyekre most emlékezünk. De azért is vagyunk itt, hogy a második évezred végén előre tekintsünk.

Önök tudják, hogy én Róma püspökének, a pápának reprezentánusaként vagyok itt. Szeretném a pápa mély együttérzését és együttgondolkodását tolmácsolni, melyek a század utolsó éveiben az önök egyházaival kapcsolatosak.

Tegnap olvastam egy írást, mely Rómából érkezett és ebben híradás volt az evangélikusok és római katolikusok közös bizottságának összejöveteléről. Evangélikus részről Harmati püspök úr a bizottság elnöke és a mi részünkről egy római katolikus püspök. Az írásból érzékelttem, milyen fontos, érdekes eseményeket és problémákat vetnek fel a dialógus folyamán. Teológiai szinten kölcsönös egyetértés és közeledés van a két bizottság között...

Mi imádságainkban nem szünhetünk meg imádkozni azért, hogy egység legyen és jobban megértsük egymást. Az az érzület, ami ezen a délelőttön valamennyiünket eltöltött ebben a gyülekezetben, reménységgel tölthet el a jövőt illetően. Egymásnak segíteni annak a közös célnak érdekében, hogy mi keresztények együtt tudjunk bizonyosságot tenni azok előtt, akik nem keresztények, nem Krisztushívők.

A kereszténység itt Európában elő tudja készíteni és segíteni tudja a közös európai utat. Európa alapjai keresztények. Nagyon szomorú valóság lenne, ha politikailag és gazdaságilag egyik tudnánk

lenni, ugyanakkor hitünkben, meggyőződésünkben, és hitvallásainkban pedig szétágazók, különbözők lennének.

Végül szeretném kifejezni azt, hogy milyen mélyen érint engem, hogy a magyar kereszténységben él ez az ökumenikus érzület és erre szeretném áldásomat is adni.

Dr. Seregély István egri érsek

Bizonyos, hogy Jézus Krisztus egy egyházat alapított, de ennek a tanítványokból álló közösségnek történelmi nyomorúsága az emberi bűnökből fakadó szétszakitottság és annak minden következménye. Ennek terhét minden új nemzedék öröklí. Ha erről megfellekednek, akkor a felelősség – az, hogy az okozott kárt helyre kell hozni – talán súlyosabb következményekkel jár, mint az elkövetett bűn. Ezért úgy érzem, hogy minden keresztény közösségnek és minden közösség megújuló nemzedékének feladata, hogy megemlékezzen a múltról, járja az engesztelésnek útját és törekedjen megteremteni annak az egységnek megvalósulását, mely ki tudja, hány nemzedék történetéhez van még kötve, de biztos, hogy az egyház céljának kell tekinteni.

Dr. Pápai Lajos győri megyéspüspök

Minden olyan találkozás, ahol egyházaink vezetői, hívei találkoznak, együtt imádkoznak, mindenképpen előre, az egység felé mutat. A Szent Atya most kiadott enciklikájában (Tertio Millenio Adveniente), melyet a harmadik évezred kezdetével kapcsolatosan adott ki, arra figyelmeztet, hogy az egység felé kell törekednünk. Ebben szerepel az a kitétel is, hogy a memória megtisztítása. Minden ilyen kapcsolat a múltat illetően ezt jelenti, előre nézve pedig meg kell találni azt a közös alapot, aki szerintünk Krisztus, akire építeni lehet és akiről tanúságot kell tennünk világban.

D. Dr Harmati Béla püspök

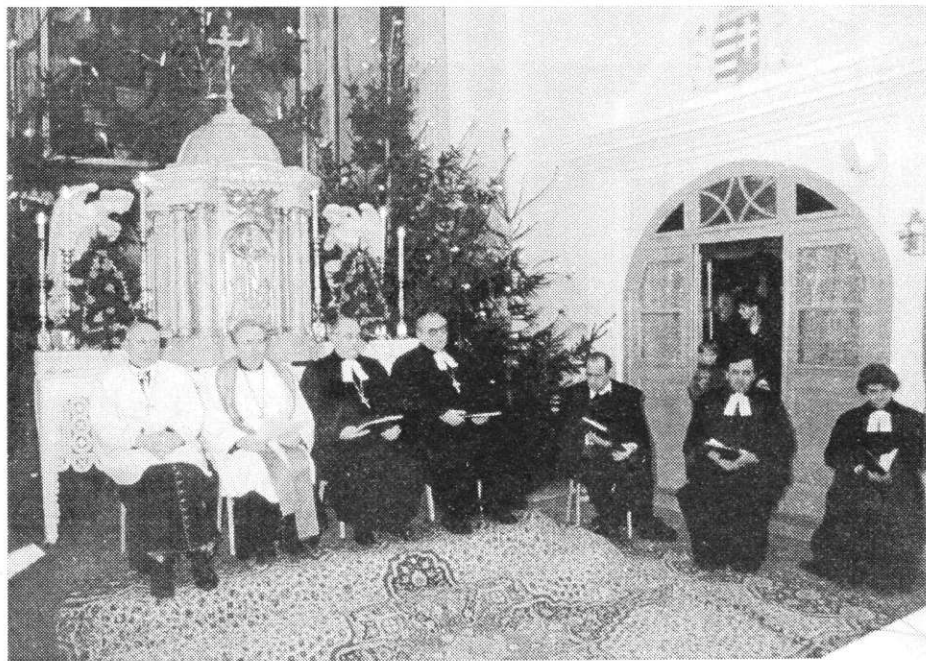
Az ökumenikus kapcsolatoknak sok dimenziója van. Az egyik a világ egészére terjedő, nagy ökumené és ennek helyi lebontása. Hiszen minden ökumenikus közeledés annyit ér, amennyit abból megvalósítanak, egy-egy házasságban, ahol különböző felekezetekhez tartozó házastársak élnek együtt, egy-egy családban, rokonságban, egy-egy faluban, városban. Ez ez esemény, amelyik ma Csepregen sorra került, jelentős az egész ország számára, nem csupán Csepreg városa számára, sőt így is mondhatom, egész Európában egyedülálló. A múltnak egy olyan eseményére emlékeztünk vissza, amelyik kell, hogy századok után most együttes imádságban, Isten színe előtti bűnvallásban és a jövő felé forduló, jobbat akaró együtt munkálkodásban mutatkozzék meg. A világ sokféle ökumenikus törekvése találkozik az imádságban, az istentiszteletben, az ígére való hallgatásban. Mindebből helyileg, vagy a világ számára boldogabb, egymást segítő életnek kell következményként előjönnie.

D. Szabik Imre püspök

Csepregen olyan kiváltságos helyen vagyunk, ahol a történelmi emlékek sokasága vesz bennünket körül. Akár az első hazai evangélikus-református párbeszédre gondolunk, akár a mai ünnep sajátosságára, mely egyszerre szomorú, ugyanakkor mégis felemelő. Szomorú azért, mert több, mint ezer evangélikust pusztítottak el, egy politikai indíttatású csatátért rendezvén. Emlékezésünkben mégis örvendetes az, hogy együtt tehetjük abban a templomban, mely ma katolikus, jól lehet korábban, több, mint száz éven keresztül evangélikusok tartottak itt istentiszteletet. Most együtt imádkozhatjuk azt a Jézus Krisztust, akihez a napkeleti bölcsek is elindultak. Vízkereszt ünnepére gondolok, hiszen ez az úgynevezett kiskarácsony mindkét egyháznak a liturgikus rendjében és ezzel kifejezők, hogy mi magunk is ahhoz a Jézus Krisztushoz tartozunk, aki

számunkra az út, az igazság és az élet. Szeretném, ha fájdalmas események nélkül, egymás bizonyágtételét erősítve tudnánk kifejezésre juttatni azt az összetartozást, amelyben Krisztus a fő.

Szolgálatvégzők az istentisztelet kezdetén

D. Szebik Imre püspök áldást oszt

A délutáni program előadói: Keveházi László lelkész, dr. Polgár Marianna tanár és Ziembiczki Erzsébet, a Művelődési Ház igazgatója

